

چند توصیه به مادران، پدران و معلمان کلاس اولی‌ها

آغازی شیرین (بخش دوم)

بخش اول این مقاله در شماره مهر ماه ۱۳۹۶ نشریه بیوند، با بیان مقدمه‌ای کوتاه درباره اهمیت روزهای آغازین ورود فرزندان به مدرسه و نقش آن در رشد و سازندگی او و چند توصیه درباره رشد جسمانی و رشد شناختی، از نظر شما گذشت. اکنون در بخش دوم، چند توصیه مهم درباره رشد عاطفی، رشد اجتماعی و رشد اخلاقی و معنوی ارائه می‌شود که امید است مورد توجه و استفاده شما مادران، پدران و معلمان و مربیان محترم قرار گیرد.

دکتر احمد به‌پژوه

استاد روان‌شناسی
دانشگاه تهران

یک سوال مهم

آیا به نقش‌ها، وظایف و تعامل سازنده دو نهاد مقدس خانه و مدرسه و اهمیت همکاری اولیا و مربیان در فرایند تعلیم و تربیت فرزندان آگاهی و اعتقاد دارید؟

مقدمه

فرزندمان ما، در خانواده متولد می‌شوند، رشد می‌کنند و یادگیری در خانه و از خانواده آغاز می‌شود. اما دیر یا زود آنها با ورود به دبستان به دنیای جدیدی قدم می‌گذارند و زندگی تحصیلی و اجتماعی خود را آغاز می‌کنند. دانش‌آموزان در مدرسه با مقررات، هنجارها، معیارهای اجتماعی و ارزش‌های جدیدی روبرو می‌شوند و از آنها رفتارها و مسئولیت‌های خاصی انتظار می‌رود. به طور معمول، مشکلات رفتاری و یادگیری کودکان، به ویژه دانش‌آموزان پایه اول دبستان (کلاس اولی‌ها)، پس از ورود به مدرسه بیشتر نمایان می‌شود. از این رو، در این مقاله سعی شده است به منظور آگاه‌سازی پدران و مادران و معلمان، درباره ویژگی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان کلاس اولی یا پایه اول دبستان، روان‌شناسی رشد

عوامل مؤثر بر رشد

بدون شک عوامل متعددی بر فرایند شکل‌دهی رفتار فرزند شما اثر می‌گذارد. رشد هر کسی محصول مشترک تعامل و اثرات متقابل وراثت و محیط یا طبیعت و تعلیم و تربیت است؛ بنابراین، پس از حالت‌های روانی و هیجانی زن و شوهر هنگام همبستر شدن، عامل وراثت، حالت‌های هیجانی مادر در دوران بارداری، بارداری خواسته و ناخواسته، سن مادر هنگام بارداری، شرایط وضع حمل و زایمان و ویژگی‌های دوران شیرخوارگی و پیش‌دبستانی و شرایط محیطی و یادگیری، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کیفیت و کمیت رشد محسوب می‌شوند. در واقع، شرایط متعادل عاطفی، فضای امن در خانواده، توجه به نیازهای جسمانی و روانی و وجود یک محیط اجتماعی و آموزشی غنی بر رشد کودک تأثیر مثبت می‌گذارد و در مقابل، عواملی نظیر خشونت در خانواده، محرومیت‌ها، ستم‌های طولانی پدر و مادر، طلاق، فوت یکی از والدین، عدم حضور طولانی پدر یا مادر، مهاجرت‌ها، نقل و انتقال‌ها و مانند آنها تأثیر منفی به دنبال دارد. در این شرایط، وظایف شما به عنوان یک پدر،

آنان را با تأکید بر اصول یادگیری و با نگاه کاربردی مورد بررسی قرار دهیم. بر نامه‌های درسی مطلوب در دوره ابتدایی به طور عمده باید آینده‌نگر باشند و تلاش کنند به محصول نهایی و ویژگی‌های آنان برای سال‌های آتی جامعه بیندیشند. لذا همواره باید سعی کرد که به این پرسش پاسخ داد که «نظام آموزشی ما به دنبال چگونه انسان‌هایی است؟».

شایان ذکر است که شما اجازه ندارید فرزند یا دانش‌آموزی را با دیگری مقایسه کنید. هر کودکی را باید با خودش و با توجه به توانایی‌ها، استعدادها و محدودیت‌های خاص او مقایسه کرد. آگاه باشید که همواره تفاوت‌های فردی حاکم است و حدود، کیفیت و کمیت رشد هر کس، خاص خود اوست. شناخت کودک و آگاهی از روان‌شناسی رشد و اصول یادگیری به اولیا و مربیان کمک می‌کند تا در هر سن و هر مرحله از فرایند رشد، از فرزند یا دانش‌آموز انتظارهای مناسب داشته باشند، به درست‌ترین شیوه برخورد کنند و در صورت بروز رفتار خاص، شگفت‌زده نشوند و از پیش بدانند که بروز آن رفتار احتمال داشته است (به‌پژوه، ۱۳۹۵؛ الف؛ به‌پژوه، ۱۳۹۴)

شما اجازه ندارید فرزند یا دانش‌آموزی را با دیگری مقایسه کنید. هر کودکی را باید با خودش و با توجه به توانایی‌ها، استعدادها و محدودیت‌های خاص او مقایسه کرد. آگاه باشید که همواره تفاوت‌های فردی حاکم است و حدود، کیفیت و کمیت رشد هر کس، خاص خود اوست

ابعاد رشد

رشد دارای ابعاد گوناگونی است و هر یک از این ابعاد بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد و با هم در تعاملند؛ بنابراین، توجه به فرایند پیچیده رشد، ابعاد و عوامل مؤثر بر آن به ما کمک می‌کند تا بستر مناسبی را برای «انسان شدن»، انسان‌سازی و تحقق هدف‌های تعلیم و تربیت فراهم کنیم

یک مادر یا یک معلم چیست؟ آیا فقط به عنوان یک تماشاچی باید ناظر رشد کودک باشید یا اینکه وظیفه‌دارید مجموعه امکانات، شرایط، فرصت‌ها و برنامه‌ها را برای تسهیل و تسریع رشد او و غنی‌سازی محیط به کار برید؟ بی‌شک هر قدر دانش و آگاهی پدران و مادران و معلمان دربارهٔ چگونگی یادگیری و رشد کودکان بیشتر شود و با آنان برخورد شایسته‌تری داشته‌باشند، میزان موفقیت شما در امر تعلیم و تربیت افزون‌تر می‌گردد؛ زیرا، کودک هر رفتاری را یاد می‌گیرد (به‌پژوه، ۱۳۶۰).

ابعاد گوناگون رشد

رشد دارای ابعاد گوناگونی است و هر یک از این ابعاد بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد و با هم در تعاملند؛ بنابراین، توجه به فرایند پیچیده رشد، ابعاد و عوامل مؤثر بر آن به ما کمک می‌کند تا بستر مناسبی را برای «انسان شدن»، انسان‌سازی و تحقق هدف‌های تعلیم و تربیت فراهم کنیم. در این بخش سعی شده است به اختصار و با زبان ساده چند توصیه مهم برای رشد عاطفی، رشد اجتماعی و رشد اخلاقی و معنوی دانش‌آموزان پایه اول ارائه شود. گفتنی است که تعلیم و تربیت مطلوب بر اساس رشد متوازن و متعادل در تمام ابعاد صورت می‌گیرد، از این رو، برای ورود به دبستان باید به تمام جنبه‌های رشد کودک توجه کرد و نه تنها سن شانسنامه‌ای (تقویمی) یا رشد جسمانی او، بلکه سن هوشی، سن عاطفی و سن اجتماعی او را هم باید مورد توجه قرار داد. یادآوری این نکته خالی از لطف نیست که آموزش و پرورش پویا و خلاق، چه در مدرسه و چه در خانه، آن است که همواره به رشد همه‌جانبهٔ کودکان توجه کند و انسان‌های رشید پرورش دهد (استادان طرح جامع آموزش خانواده، ۱۳۸۹؛ به‌پژوه، ۱۳۹۴).

چند توصیه مهم برای رشد عاطفی

- سعی کنید فرزند یا دانش‌آموز خود را به طور غیر مشروط دوست‌دارید و هر از گاهی به او بگویید که «من به وجود تو افتخار می‌کنم».
- سعی کنید روش‌های درست جلب توجه کردن را از طریق رفتارهای مطلوب به فرزند خود بیاموزید.
- سعی کنید از اعمال محبت و حمایت بیش از حد خودداری کنید؛ زیرا این امر به خودخواهی، ناتوانی در مقابله با محرومیت و

چند توصیه مهم برای رشد اجتماعی

- سعی کنید شیوه‌های دوست‌یابی و برقراری رابطه با همسالان را به فرزند یا دانش‌آموز بیاموزید.
- سعی کنید مهارت‌های اجتماعی، سهم‌شدن و روش‌های تعامل اجتماعی را به فرزند یا دانش‌آموز بیاموزید.
- سعی کنید روش‌های درست رقابت سالم و سازنده با دیگران را به فرزند یا دانش‌آموز یاد بدهید.
- سعی کنید رعایت قوانین مدرسه و احترام به حقوق دیگران و توجه به نیازهای دیگران را به فرزند یا دانش‌آموز متذکر شوید.
- سعی کنید با توجه به رفتارهای مطلوب فرزند یا دانش‌آموز، شیوه‌های درست ابراز وجود را به او یاد بدهید.
- سعی کنید به فرزند یا دانش‌آموز مهارت‌های زندگی مستقل را یاد دهید و از او بخواهید از پیروی کورکورانه پرهیز کند (متسون و اولندیک، ۱۹۸۸، ترجمه به‌پژوه، ۱۳۸۴).

چند توصیه برای رشد اخلاقی و معنوی

- سعی کنید توجه به نیازهای دیگران و رعایت حقوق دیگران را به فرزند یا دانش‌آموز آموزش دهید.
- سعی کنید رفتارهای درست و نادرست را مورد بحث و گفتگو قرار دهید و چرایی آنها

رایان کنید.

منابع

- سعی کنید خداگرایی و جلب محبت و رضایت خداوند در همهٔ امور را از دوران کودکی به فرزند خود بیاموزید.
 - سعی کنید با عامل بودن، عشق به خدا و باورهای دینی را در جان فرزند یا دانش‌آموز پرورش دهید.
 - سعی کنید خودالگوی شایسته‌ای باشید و ارزش‌ها، نگرش‌ها و اصول دینی را در رفتار خود متجلی سازید.
 - سعی کنید روح حقیقت‌جویی و زیبایی دوستی را در روح فرزند یا دانش‌آموز پرورش دهید.
- ## سخن پایانی
- در دورهٔ دبستان، به ویژه در پایهٔ اول، رشد کودک در ابعاد گوناگون استمرار پیدا می‌کند و میزان تأثیرپذیری او از محیط خارج از خانه و خانواده، یعنی مدرسه بیشتر می‌شود. با وجود این که خانواده پایدارترین و اثربخش‌ترین نقش‌ها را در رشد و بالندگی کودک ایفا می‌کند، اما در ارتباط با مدرسه و آموزشگاه باید یادآور شد که:
- امروزه نقش‌ها و کارکردهای مدرسه در حال تحول و دگرگونی است و سخن از دهکدهٔ جهانی، مدرسهٔ بدون دیوار، آموزش برای همه و مدرسهٔ زدایی به میان آمده است.
- امروزه فرزندان من و شما به دنبال چونی و چرایی امور هستند و پرسش‌های جدید و نیازهای نوینی را در عرصه‌های زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی مطرح می‌کنند.
- امروزه نظام آموزش و پرورش، بدون مشارکت، همکاری و آموزش خانواده‌ها قادر نیست بار عظیم مسئولیت آموزش و پرورش فرزندان ما را به دوش کشد.
- امروزه همهٔ ما باید یاد بگیریم که چگونه یاد بگیریم و چگونه یاد بدهیم و نیز ببیندیشیم که چگونه فکر کنیم.
- امروزه همهٔ ما باید تلاش کنیم در پرتو اندیشه، ایمان، دین‌داری و آزادی، فرصت‌های رشد و شکوفایی انسان‌ها را در تمام ابعاد و در تمام سطوح فراهم کنیم و با امید و نشاط به سوی هدف‌ها حرکت کنیم.
- امروزه همهٔ ما باید با حفظ هویت ملی و دینی، چگونه به‌زیستن در میان فرهنگ‌ها و تمدن‌ها را یاد بگیریم و یاد بدهیم.
- زینت بخش سخن پایانی، همنوایی با حافظ شیرازی است:
- همتم بدرقهٔ راه کن ای طایر قدس که دراز ست‌ره مقصد و من نوسفرم